

กฎหมายตราสามดวง

■ นำเสนอเมื่อ 20 ก.พ. 2551

กฎหมายตราสามดวง โดย นายกฤษฎา บุญยสมิต

คือ

ชื่อประมวลกฎหมายโบราณของไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้นำกฎหมายราชบัณฑิตจำนวน ๑๑ คน นำตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาชำระ และปรับปรุงแก้ไขตัวบทกฎหมายต่างๆ ให้มีความยุติธรรมและเหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น โดยโปรดเกล้าฯ ให้ชำระขึ้น และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๓๔๗ นอกจากนี้จะนำกฎหมายเก่าที่ใช้กันในสมัยอยุธยา มาชำระแล้ว ก็ยังได้ตรากฎหมายใหม่เพิ่มเติมอีกด้วย

ประเทศไทยใช้กฎหมายตราสามดวงเป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งไทยต้องเผชิญกับลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษในพ.ศ. ๒๓๙๘ และทำสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกันกับชาติตะวันตกอื่นๆ ชาติตะวันตกเหล่านั้นมีระบบกฎหมายที่แตกต่างไปจากกฎหมายของไทย และมองว่ากฎหมายไทยป่าเถื่อน จึงเรียกร้องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากไทย เพื่อจะได้ไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายไทยและศาลไทย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงต้องเร่งรีบปฏิรูปกฎหมาย และการศาลของไทยให้เป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตก เพื่อไทยจะได้เอกราชทางกฎหมายและการศาลคืนมา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระกฎหมาย และจัดทำประมวลกฎหมายใหม่ขึ้น การชำระและการร่างกฎหมายใหม่นั้นได้กระทำอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะๆ เมื่อกฎหมายลักษณะใดเสร็จ ก็ประกาศใช้ไปพลางๆ ก่อน จนใน พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงประกาศใช้กฎหมายใหม่ได้ครบทุกลักษณะ และกฎหมายตราสามดวงก็เลยยกเลิกไปในที่สุด

ที่มาของกฎหมายตราสามดวง

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาของกฎหมายตราสามดวงนั้น ควรเข้าใจความหมายของคำว่า “กฎหมาย” ก่อน ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของกฎหมายว่า “กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ” ดังนั้นที่มาของตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ใช้กันมานานกว่า ๔๐๐ ปีในสังคมไทย และได้นำมาประมวลไว้ในกฎหมายตราสามดวง จึงสะท้อนความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ

สังคม และวัฒนธรรมของไทย ในสมัยอยุธยากฎหมายไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย โดยผ่านมาทางมอญ คือ “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์” ซึ่งมอญเรียกว่า “คัมภีร์มัมมัสตัม” คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อว่ามีได้เกิดขึ้นจากสติปัญญาของมนุษย์ แต่เป็นผลงานที่พระเจ้าเป็นเจ้าประทานมาให้เป็นหลักในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของพระมหากษัตริย์ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้เผยแพร่ไปในดินแดนต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งกฎหมายของอยุธยาที่ได้มีการประกาศใช้ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๑๒) ก็ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เช่นกัน และได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายลักษณะต่างๆ หลายครั้งในรัชกาลต่อๆ มา รวมทั้งมีการตรากฎหมายใหม่เพิ่มเติมอีกด้วย กฎหมายต่างๆ ที่เป็นการสืบสาขาคดีโดยยึดมูลคดีตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นหลักนั้น เรียกว่า “พระราชศาสตร์”

ขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ไทยแต่ละพระองค์ก็ได้ทรงออกกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ ในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งเป็นเรื่องนอกเหนือไปจากที่มีกำหนดไว้ในมูลคดีตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ รวมถึงการวินิจฉัยคดีความต่างๆ รวบรวมเป็นกฎหมายของแผ่นดินอีกส่วนหนึ่ง เรียกว่า “พระราชนิติศาสตร์ หรือพระราชนิติคดี” ดังนั้นตัวบท กฎหมายต่างๆ ในกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นทั้ง “พระธรรมศาสตร์” และ “พระราชศาสตร์” และ “พระราชนิติศาสตร์ หรือ พระราชนิติคดี” ผสมผสานกันโดยมีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นแกนหลักที่สำคัญ

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสื่อมอำนาจและสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกอบกู้ชาติจนได้รับอิสรภาพกลับคืนมา และทรงเร่งบูรณะฟื้นฟูบ้านเมืองตลอดระยะเวลา ๑๕ ปี จนกระทั่งถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเป็นการเริ่มต้นสมัยรัตนโกสินทร์ พระองค์ก็ได้ทรงทำนุบำรุงประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะสรรพวิชาความรู้ต่างๆ ที่ขาดตอนไป เนื่องจากการเสียกรุงศรีอยุธยาตั้งกลาวมาแล้ว